

Bölgesel Ekonomik Politikalarda Devletin Değişen Rolü

Changing Role of the State in Regional Economic Policies

Assoc. Prof. Dr. Seyhan Taş (Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Turkey)

Dr. Mehmet Akif Kara (Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Turkey)

Sena Türkmen (Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Turkey)

Enver Günay (Kahramanmaraş Sütçü İmam University, Turkey)

Abstract

It is observed that regional economic policies, which are applied to reduce the regional imbalances and to improve the income and employment in underdeveloped regions, tend to change in time. This change in turn brings out the concept of regional competition. This change also reflects the state's policy tools, while the concept of regional efficiency becomes to be determinative in state's regional economic policies in addition to the concept of regional equality. In this context the public policies of regional level can be said as following: first to develop regional infrastructural investments, second; to support the small and medium sized firms and the clusters around them which can stimulate internal potential of the region, and to develop the technological and innovative frames of the firms. Similar changes occur in Turkey as well together with the European Union membership process, while the concept of regional competition begins to shape the regional economic policies with the legal and institutional arrangements. In this study, we tried to assess the changing role of the state, especially from the point of Turkey, in the regional development policies.

1 Giriş

Özellikle II. Dünya savaşı sonrası gündeme gelen bölgesel ekonomik politikalar, nüfusun ve ekonomik aktivitelerin, bölgelerin tamamında daha eşit dağılımını sağlayarak bölgesel dengesizlikleri gidermeyi amaçlamaktadırlar. Hem ekonomik hem de sosyal gerekçelerle uygulanan bu politikalar, kaynakların ya da ekonomik aktivitelerin dağılımı ya da yeniden dağılımını sağlayabilmekte ve aynı zamanda bölgesel potansiyelin gelişimini teşvik edebilmektedirler.

Genellikle kamunun yönlendirdiği bölgesel ekonomik politikaların başlangıçta karar alma ve uygulama sürecinin merkezi yönetimin planlamacıları ve kalkınmacılarınca gerçekleştirildiği, sürece yerel ve bölgesel aktörlerin dahil edilmediği ya da katılımlarının çok düşük düzeyde kaldığı görülmektedir. Ayrıca bu ekonomik politikalar, ekonomik aktiviteleri geri kalmış bölgelere çekebilmek amacıyla temelde finansal destek, teşvik paketleri ve sübvansiyonları politika aracı olarak ön plana çıkarmışlardır. Ancak izlenen bu politikaların beklentileri tamamıyla karşılayamaması, 1970'li yıllarda gündeme gelen ekonomik kriz ve artan küreselleşme olgusu, bölgesel ekonomik politikalarda ve bu politikadaki devletin rolünde bazı değişimleri gündeme getirmiştir. Bu değişimlere bağlı olarak kamu, bölgelerin rekabetçi yapısını geliştirerek ekonomik aktiviteleri çekebilmek ve bölgesel kalkınmayı gerçekleştirebilmek amacıyla temel arz koşullarını geliştirici politikalara odaklanmaya başlamıştır. Aynı zamanda bu politikalar, merkezi yönetimin yanında yerel aktörleri de ön plana çıkarmış ve bu aktörlerin yerel kalkınmadaki sorumluluklarını artırmıştır.

Bölgesel ekonomik politikalarda devletin değişen rolünü belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada, öncelikle bölgesel ekonomik teori ve politikalarda devlete yönelik bakış açısı ortaya konulmaya çalışılmakta, daha sonra bölgesel ekonomik politikaların gelişimi ve bu politikalarda devletin değişen rolü tartışılmaktadır. Ayrıca devletin değişen bölgesel ekonomik politikalarına bağlı olarak günümüzde ön plana çıkan politika araçları ve bu politika araçlarının etkinliği incelenmekte ve son olarak da Türkiye'de kamunun izlediği bölgesel ekonomik politikadaki değişim analiz edilmektedir.

2 Bölgesel Ekonomik Teori ve Politikalarda Devlet

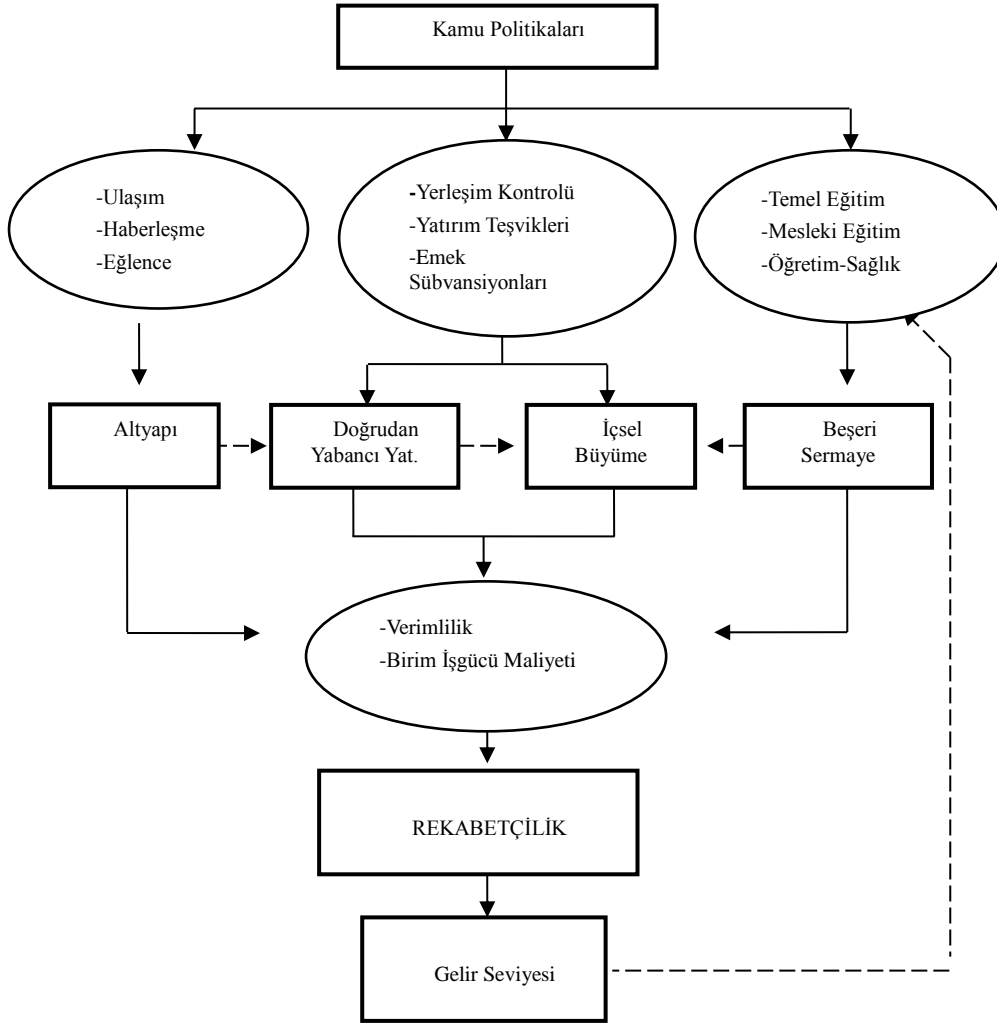
Ekonomik aktivitelerin mekânsal dağılımını ve bölgesel gelişimi açıklamaya çalışan, kuruluş yeri teorileri ve bölgesel kalkınma ve büyüme teorilerinde, bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesi ve kalkınma farklılıklarının giderilmesinde devlete önemli vurgular yapıldığı görülmektedir. Örneğin kuruluş yeri teorilerinden dışsal ekonomilerin bir türü olan ve dinamik dışsallıklar içerisinde değerlendirilen Porter (1998) dışsallığında, alıcı ve satıcıların kümelenme içerisinde, devletin ya da diğer kamusal kurumların alt yapı yatırımları ve eğitim programlarından yararlanma yoluyla verimlilik artışları sağlayabileceği belirtilmektedir. Ayrıca Porter (2000) bölgesel rekabet yapısının ve kümelenmenin gelişiminde kamusal kurumların, alt yapı yatırımlarının ve kamusal düzenlemelerin önemine vurgu yapmaktadır. Bölgesel kalkınma ve büyüme teorilerinden ihrac temelli teoride North (1955) merkezi ve yerel yönetimlerin ulaşım alt yapısı ve diğer alt yapı yatırımlarının, ulaşım maliyetleri ve diğer maliyetleri azaltarak bölge ihracatının rekabetçi pozisyonunu artırabileceğini ifade etmektedir. Aynı şekilde Perroux tarafından gündeme getirilen büyüme kutbu yaklaşımında, diğer pek çok faktöre ilave olarak

kutup tarafından sunulan ekonomik ve sosyal alt yapının, kutbun yaratabileceği bir cazibe olduğu belirtilmektedir (Capello, 2007). Yeni kurumsal ekonomi yaklaşımında, bölgelerin kamusal ve kamusal olmayan kurumsal yapılarının bölgelerin ekonomik performansı üzerindeki etkileri belirlenmeye çalışılarak, bir anlamda devletin de bölgesel bazda kurumsal gelişmişliğinin önemine dikkat çekmektedir (Storper, 1997 ; Amin ve Thrift, 1994 ; North, 1994). Diğer yandan neo klasik büyüme modelinin yakınsama varsayımına göre, bölgesel dengesizlikler geçicidir ve piyasa güçlerinin işleyişini engelleyici bir unsur söz konusu değilse bölgesel yakınsama eğilimi başlayabilecektir (Martin ve Sunley, 1998). Ancak Myrdal (1957)'in öncülük ettiği birikimli nedensellik yaklaşımına göre ise, piyasa güçleri bölgesel dengesizlikleri azaltmaktan ziyade artırma eğilimindedir ve gelişen bölgelerdeki ekonomik aktivitelerin, diğer bölgelerdeki verimli üretim faktörlerini çekmeleriyle gelişen bölgelerde büyüme, geri kalmış bölgelerde ise durgunluk ya da gerileme sürekli hale gelebilecektir. Myrdal (1957) ayrıca bölgesel dengesizliklerin olumsuz etkilerini ortadan kaldıracı ve bölgesel eşitliği sağlayıcı devlet politikalarının önemine de vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda neo klasik yaklaşımın yakınsama varsayımıyla ilgili uygulamalı çalışmalarda, bazı ülkelerde yakınsamanın gerçekleşmediği bazılarında ise oldukça yavaş gerçekleştiği belirlenirken (Martin ve Sunley, 1998), Sala-i Martin (1996)'de, şu an göreceli olarak geri kalmış bölge, daha öncede göreceli olarak geri kalmış bir bölgeyse, kamu politikaları yoluyla bu bölgelerin kötü koşullarından kurtarılması gerekliliğini vurgulamaktadır. İçsel büyüme modelleri çerçevesinde Barro ise, alt yapı yatırımları şeklindeki verimli kamu harcamalarının faktör verimliliğini artırabileceği tespitinde bulunmaktadır (Barro ve Sala-i Martin, 1995).

3 Bölgesel Ekonomik Politikaların Gelişimi ve Bu Politikalarda Devletin Değişen Rolü

Bölgesel dengesizliklerin giderilmesiyle ilgili kamu müdahaleleri aslında yeni bir politika değildir. Bu politikalar, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası başta B. Avrupa olmak üzere birçok ülkede, bölgelerarası ekonomik ve sosyal fırsat eşitsizliklerini ortadan kaldırmak amacıyla uygulanmaya başlanmıştır. O dönemde pek çok ülkede bölgesel problemlerin şiddetinin artması, tarım ve geleneksel ağır sanayi üretimindeki azalma, hem problemleri bölgelerdeki işsizlik hem de büyük kent merkezlerine yönelik göçler ve buralarda ortaya çıkan enflasyonist baskılar, Avrupa'nın çeşitli bölgelerindeki eşitlik ve dağılım sorunları, bölgesel ilgiyi politik ajandada ön plana çıkaran nedenler olmuştur. Böyle bir ortamda bölgesel politikaların ulusal kalkınmayı artırabileceği, daha zengin ve kalabalık bölgelerde enflasyon ve diğer baskıları kontrol altına alarak, problemleri bölgelerde işsizliği önleyebileceği savunuluyordu. Keynesgil bakış açısıyla şekillenen bu politikalar, politika araçlarındaki farklılıklara rağmen, genel olarak gelişmiş bölgelerdeki kaynakların bir kısmının geri kalmış bölgelere kaydırılması ve bu bölgelerdeki faaliyetlerin desteklenerek bölgesel eşitliğin sağlanması mantığına dayanmaktadır. Bu konudaki düzenlemelerin yapısının da merkezîyetçi olduğu görülmektedir. Politikaların belirlenmesi, yardım alacak bölgelerin tespiti ve araçların dağıtımı, merkezi yönetimce üstlenilmiştir (Bachtler ve Yuill, 2001). Bu geleneksel politikalar şüphesiz az gelişmiş bölgelerde gelir ve istihdamın artışına katkıda bulunmuş, ancak daha gelişmiş bölgelerle karşılaştırıldığında, verimlilikte sürekli bir artış sağlamak ve yerel kaynakların harekete geçirilmesine dayanan kendi kendine sürdürülebilir büyümeyi teşvik etmekte başarısız olmuştur (Amin, 1999). Bazı bölgelerdeki bireyler arası yetenek ve eğitim zayıflıkları diğer yandan zayıf yerel ekonomik yapı, politikaların başarı şansını zayıflatmıştır. Ayrıca bu dönemde yerel ekonomik, sosyal, politik ve kurumsal koşullar göz önünde bulundurulmaksızın, dünyanın farklı bölgeleri için standartlaştırılmış ekonomik politikaların uygulamaya konulma eğilimi de, bu politikaların başarısızlıklarının bir başka nedenidir. Spesifik olarak başarılı olmuş politikaların, ulusal, bölgesel ve yerel yapıdaki farklılıklara bağlı olarak değiştirilmeksizin, transfer edilebileceği ve uygulanabileceği düşünülmüştür (Pike vd., 2008).

1970'li yıllardaki ekonomik bunalımla birlikte bölgesel politikaların da önemi azalmaya başlamıştır. Bu yılların sonlarından itibaren özellikle gelişmiş ülkelerde aktif devlet müdahalelerine karşı bir hareket başlamış, ekonomik politikalar; özelleştirmeye, düzenlemelerin kaldırılması ve piyasaların serbestleştirilmesine odaklanırken, pek çok ülkede bölgesel politikaların etkisi sorgulanmaya ve yeniden değerlendirilmeye başlanmıştır (Bachtler ve Yuill, 2001). Merkezi yönetimler aktif bölgesel politikalarından çekilirken, ekonomik kalkınmada yerel sorumluluklar ve aynı zamanda kamu, özel sektör ve farklı sivil toplum örgütlerinin işbirliği gündeme gelerek yerel aktörler ön plana çıkmıştır (Eraydın, 2004). Bu dönüşüm bölgelerin sahip oldukları kurumsal yapı içerisindeki rekabetçi avantajlarını geliştirebilmeleri için politik gücün yerelleşmesini gerekli kılar (Webb ve Collis, 2000), hem merkezi hem de yerel yönetimlerin bölgesel ekonomik kalkınmadaki yeni rolünü de gündeme getirmiştir (Eraydın, 2007). Yaşanılan değişim süreci aynı zamanda bölge kaynaklarının harekete geçirilmesi mantığına dayanan içsel büyümeye dayalı bölgesel gelişme (Endogeneous Regional Development) yaklaşımını ön plana çıkarmıştır. Yaklaşım, içsel büyüme kuramının bölgeye uyarlanmasına bağlı olarak bölgelerin kendilerine özgü bilgi kaynaklarının ve bölgedeki yığılımların ortaya çıkardığı dışsallıkları gündeme getirmektedir (Eraydın, 2004).

Şekil 1. Kamu Politikaları ve Bölgesel Gelişim (Taylor, 2001)

Aynı zamanda 1980'li yıllarda, özellikle üretim ve finansdaki artan küreselleşme, bölgelerin uluslararası rekabete maruz kalmasına ve devletlerin yatırımların akışkanlığı üzerindeki kontrol yetkisinin azalmasına yol açmıştır (MacKinnon vd., 2002). Küreselleşme aynı zamanda, bazı bölgelerin mevcut ekonomik yapıları ve rekabet gücü dolayısıyla, bu bölgelerde büyümeye katkı sağlayıcı şekilde firmalar, sermaye ve uzman işgücü için çekicilik yaratırken, diğer bölgeler, mevcut yapıdan yararlanamamalarının dışında, var olan yerel sermayenin, firmaların ve eğitilmiş işgücünün avantajlı bölgelere yönelmesiyle karşı karşıya kalmışlardır (Helmsing, 2001). Dolayısıyla bu süreçte bazı bölgeler, teknolojik koşullar, sermaye ve pazar anlamında da küresel kaynaklara daha kolay ulaşarak bölgesel gelişim için fırsatlar yaratabilmişlerdir (Casanova, 2004; Gordon, 1999). Küreselleşmenin zorladığı bölgesel rekabet içinde ön plana çıkan anahtar kavramlar ise bölgelerin öğrenme süreçleri ve yenilikçi kapasiteleridir (Hudson, 1999; Begg, 1999; Benz ve Fürts, 2002; Diez, 2002). Yenilikçi kapasite, AR-GE ya da hayat tecrübesiyle elde edilen bilginin bireysel yeterlilikle uygulanması ve bölgesel üretim ortaklarının oluşturduğu dinamik yapı ve etkileşim olarak tanımlanabilir (Lambooy, 2002). Ekonomik aktivitelerin bölgesel yoğunluğunun da yenilik temelli ekonomiler için en uygun yapıyı oluşturduğu ifade edilirken, firmaların ve bölgelerin yenilikçi kapasitelerinin, bölgelerin geleceğinin önemli bir belirleyicisi olduğu belirtilmektedir (Asheim ve Dunford, 1997).

Bu çerçevede geleneksel bölgesel ekonomik politikalarla, yeni bölgesel ekonomik politikalar arasında da bazı temel farklılıkların varlığı görülmektedir. Geleneksel yaklaşımlarda kalkınma stratejilerinin karar alma ve uygulama sürecinin merkezi yönetimin planlamacıları ve kalkınmacılarınınca gerçekleştirildiği, sürece yerel ve bölgesel aktörlerin dahil edilmediği ya da katılımlarının çok düşük düzeyde kaldığı görülmektedir. Yeni yaklaşımlarda ise, her bölgenin rekabetçi avantajlarını ve ekonomik potansiyelini harekete geçirici yerel aktörler ön plana çıkmaktadır. Geleneksel ekonomik politikalarda merkezi yönetimin kurumları belirleyici olur iken, yeni yaklaşımlarda tüm aktörleri içeren yatay ve dikey koordinasyonun boyutu çok daha önemli hale gelmektedir. Yatay koordinasyon kalkınma konularıyla ilgili olarak özel aktörleri ve yerel kamusal aktörleri kapsar iken dikey koordinasyon, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası kurumların uyum ve işbirliğini gerektirmektedir. Bu

politikalar arasındaki bir başka farklılıkta, kalkınma yaklaşımının uygulama biçimiyle ilgilidir. Geleneksel yaklaşımlar özel endüstriyel sektörlerin desteklenmesine odaklanarak ekonomiye dinamizm katmaya çalışmaktadırlar. Yeni yaklaşımlar ise ekonomik kalkınmanın başarılabilmesi için bölgesel bir yaklaşım geliştirmişlerdir. Bu kalkınma stratejisinin inşası, yerel ekonomik potansiyelin belirlenmesi ve her bölgenin ekonomik sosyal ve kurumsal koşullarının teşhis edilmesine dayanmaktadır. Diğer yandan geleneksel ekonomik politikalar ekonomik aktiviteleri geri kalmış bölgelere çekebilmek amacıyla temelde finansal destek, teşvik paketleri ve sübvansiyonları ön plana çıkarırken, yeni yaklaşımlar ekonomik aktiviteleri çekebilmek ve bölgesel kalkınma için temel arz koşullarını geliştirici politikalara odaklanmışlardır (Pike vd, 2008).

Bölgesel politikalarındaki bu değişimin örneklerini Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde görmek mümkündür. 1980 öncesi dönemde batı Avrupa ülkelerinde politik vurgularda önemli farklılıklar olmasına rağmen bölgesel politikalarındaki yaklaşım geniş ölçüde benzerdi. Ana politik amaç farklı ülkelerde ve bölgelerde istihdam, gelir, altyapı ve yaşam standartlarındaki farklılıkların eşitlenmesiydi. Ekonomik büyümenin yavaşladığı, düşük gelir ve yüksek işsizliğin olduğu bölgelerde uygulanan bölgesel politikaların araçları; Finansal teşvikler (Krediler, vergi ayrıcalığı, amortisman indirimi, Taşınma maliyetlerine destek, ulaşım, istihdam ve kiralama sübvansiyonları vb.), alt yapı yatırımları (özellikle kırsal ve nüfusun az olduğu bölgeler), Özel sektör ve kamu kurumlarının yerini değiştirme yoluyla, kalabalık bölgelerden iktisadi faaliyetleri farklı bölgelere yönlendirme şeklindeydi (Bachtler ve Yuill, 2001:8). 1980 sonrası ise AB bölgesel politikalarındaki reform çabaları, geleneksel bölgesel politikaları daha yerel ve daha geniş bölgesel kalkınma yaklaşımlarıyla tamamlamış veya bu politikaların yerini almıştır. Bölgeler artık merkezi yardımların pasif alıcısı değil, aynı zamanda ekonomik kalkınmanın aktif olarak başlatıcılarıdır (Bachtler vd., 2001 :1). Bu çerçevede bölgesel politikaların eyleme dönüşmesinde yerelleşme önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Yerel aktörler yerel şartları, beklenti ve ihtiyaçları en iyi anlayabilen yapılar olarak görülürken, yerel seviyede verilen yetkilerin sadece merkezi politikaların gelişimini sağlamadığı, aynı zamanda demokrasiyi, fırsat eşitliğini ve sosyal kaynaşmayı artırdığı ifade edilmektedir. Bu yüzden yerel ve bölgesel yönetimler, yerel ajanlar ve diğer yerel aktörler Avrupa'nın değişik bölgelerinde, ekonomik düzenleme ve sosyal kalkınmada anahtar ortaklar olarak ön plana çıkmaya başlamışlardır. Dolayısıyla yerel kalkınma politikaları ve yerel girişimler daha güçlenmişler, AB ve birlik içerisindeki ülke stratejileriyle entegre olmuşlardır (OECD, 2004:2-4). Ayrıca bölgesel ekonomik politikaların temeli olarak bölgesel rekabetin desteklenmesi öngörülmüştür. Temel vurgu, bölgesel uyum ayarlanarak, gelir ve istihdam gibi bölgesel dengesizlik politikalarından başka, kentlerin çok merkezli gelişiminin desteklenmesi, özel problemler ve coğrafi handikap içerisindeki bölgelere yoğunlaşılmasıdır. Diğer yandan bölgesel ekonomik politikalarının geleceğinde önemli bir rol üslenecek, yenilik ve bilgi ekonomileri, erişebilirlik, istihdam, eğitim ve adaptasyon, sosyal kapsam, çevre ve risk önleme gibi temel ekonomik konuların geliştirilmesi de hedeflenmiştir (Bachtler ve Wislade, 2004 :1-2).

AB ve birlik içerisindeki bölgesel ekonomik politikaları son yıllarda etkileyen ve belirleyen faktörleri de şu şekilde ifade etmek mümkündür (Bachtler vd., 2001 :6-9);

- Uluslar arası rekabetçi baskılardaki artış
- Mekansal problemlerin daha yerel ve kompleks olmaya başlaması
- Bölgesel problem ve farklılıklara yaklaşımda, yönetimin yerelleşmesine artan ilgi
- AB rekabetçi ve yapısal politikalarının etkisindeki artış
- Rekabetçi yapıyı destekleyen politika önceliklerindeki yükseliş
- Geleneksel politika araçlarındaki azalma
- Bölgesel yardım alanlarının sınırlandırılması
- Yerel kalkınma girişimlerini artırmak
- Artan mekânsal odaklanma ve sektörel hedefler
- Yönetim tarzında değişim (Yerelleşme, Rasyonalizasyon, İşbirliği, Koordinasyon)
- Sürdürülebilirlik ve sosyal kapsama artan ilgi

Diğer yandan yeni bölgesel kalkınma yaklaşımlarının ise her ortam ve koşulda uygulanabilir olmadığı da literatürde zaman zaman ifade edilmektedir (Asheim ve Isaksen, 1997; Lovering, 1998; Amin, 1999; Eraydın, 2004; Tekeli, 2004; Dulupçu, 2005).

Yeni bölgesel kalkınma politikalarının gelişmiş ülke ve bölge deneyimlerinden hareketle gündeme gelen yaklaşımlar olduğu ve az gelişmiş ülkeler için ise geçerliliğinin tartışmalı olduğu belirtilmektedir. Az gelişmiş ülkelerin yeni bir öğrenme, yenilik ve yapısal dönüşüm içeren bu politikaları uygulamakta dezavantajlı olduğu noktalar vardır. Öncelikle öğrenmenin geçmişten gelen bilgi birikimine dayalı bir süreç olduğu ve dolayısıyla da geçmişten gelen bilgi birikimi, nitelikli beşeri sermayesi ve bunun için gerekli altyapısı olmayan ülke ve bölgelerin kendi iç dinamiklerine dayalı bir bölgesel kalkınma gerçekleştirmelerinin zor olduğu ifade edilmektedir (Eraydın, 2004). Aynı zamanda az gelişmiş ülkelerdeki yetersiz beşeri sermayenin bilgi ve yenilik temeline dayalı becerilerinin geliştirilebilmesi de, eğitim ve öğretim sisteminin güncelleştirilmesine bağlıdır ki kaynak yetersizliği dolayısıyla bu da mümkün olmamaktadır (Dulupçu, 2005). Tekeli (2004)'ye göre de yeni bölgesel teoriler gelişmiş bir bölgenin gelişmesini açıklayan yaklaşımlardır ki bu yaklaşımların geri kalmış bir

bölgenin gelişmesini yönlendirmede kullanılması kolay değildir. Bir bölgenin geri kalmışlığını açıklayan sebepler ortaya konmadan sadece gelişmiş bölge deneyimlerini uygulamak başarı sağlamayabilir. Daha da önemlisi gelişmiş bölgelerin gelişmesinin gözlenmesiyle geliştirilen bu politikalar, gelişmesi başlamış bir bölgenin gelişmesinin nasıl sürdürülebileceğini açıklar. Ancak geri kalmış bölgelerin temel problemi gelişmenin sürdürülebilmesi değil gelişmenin nasıl başlatılacağıdır. Modern kuramlar, bir bölgenin neden geri kaldığına, gelişmenin nasıl başlatılacağına yoğunlaşmamaktadır. Gelişmesi kilitlenmiş, kaynakları yeterli olmayan, ortalama bir bilgi ve becerisi olan nüfusa sahip bir bölgenin dıştan yeterli bir teşvik olmadan sadece kendi iç kaynaklarıyla kısa sürede kalkınabileceğini iddia etmek güçtür. Bu durumda iç dinamikleri ön plana çıkaran yaklaşımların geçerlilik alanlarının ve hangi gelişmişlik düzeyinden sonra geçerli olduğunun da belirlenmesi gerekmektedir.

Dolayısıyla bölgesel politikadaki dönüşümün ana çerçevesi tüm bölge türlerinde aynı derecede uygulanabilir değildir. Diğer yandan bölgesel yapılanmanın ortaya çıkardığı sınırlamaların bu politikaları uygulamayı güçleştirdiği söylenebilir. Bu sınırlamalar ise, kırılğan yapıya sahip firmalar, zayıf yerel ekonomik entegrasyon, sınırlanmış çeşitlilik, bölgesel yenilik ve öğrenme kapasitesi, devletin bağımlılığı ve kurumsal kapalılık şeklinde ifade edilebilecektir (Amin, 1999). Asheim ve Isaksen (1997)'e göre de, içsel büyümeye dayalı bölgesel kalkınma politikalarının uygulanabilirliği, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapıyla ilgilidir ki, burada da göreceli olarak gelişmiş bölgeler ve tekno-ekonomik ve kurumsal yapısı etkili gelişmiş ülkeler ön plana çıkmaktadır. Az gelişmiş bölgelerde ekonominin geliştirilmesi ve sosyal kalkınmada hala devlete önemli görevler düşmektedir. Alt yapının mekânsal dağılımı, AR-GE ve ekonomik kalkınmanın diğer ön koşullarının oluşturulabilmesi için bu bir zorunluluktur. Endüstriyel politikaların bölgeselleşmesi, çağdaş dünya ekonomilerindeki rekabet gücü için zorunluluk arz edebilir, ancak bu ne fonksiyonel ne de coğrafi olarak bölgesel eşitsizliğin elimine edilmesinde ya da rekabet edebilirliğin tüm boyutlarının oluşturulmasında yeterli olamayabilecektir.

Bu çerçevede günümüzde bölgesel ekonomik politikaları şekillendiren bölgesel rekabet kavramına bağlı olarak da, devletin bölgesel ekonomilerdeki rolünün, bölgelerin rekabet gücünü artırmaya ve bölgesel etkinlik yoluyla bölgesel gelişimi sağlamaya yöneldiği söylenebilecektir. Artık kamunun bölgesel ekonomik politikalarında, bölgesel eşitlik yanında bölgesel etkinlikte, önemli bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır.

4 Türkiye’de Devletin Bölgesel Ekonomik Politikalarındaki Değişim

Türkiye’de ise Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren, dengeli bir bölgesel kalkınmaya yönelik politikalar izlenilmeye çalışılsa da, bu çabalar daha çok planlı ekonomi dönemiyle birlikte yoğunluk kazanmıştır. Kamu açısından, dengeli bir bölgesel kalkınmadan kasıt ise, kaynak dağılımını en iyi yansıtan bir yerleşme sisteminin kurulması olmalıdır. Özellikle bölgesel dengesizliklere bağlı olarak, önceleri mal, hizmet ve istihdam olanakları nedeniyle cazibe merkezleri konumundaki büyük kentlerde, nüfusun düzensiz ve hızlı birikimi nedeniyle oluşan negatif dışsallıklar, diğer yandan da geri kalmış bölgelerde ortaya çıkan ekonomik ve sosyal sorunlarla birlikte, bu sorunları besleyen göçler, kamu müdahalesini zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede kamunun, büyük kentlerde, alt yapı tesislerini yenilemesi ve genişletmesi, geri kalmış bölgelerde ise kalkınmanın başlatılabilmesi için kamu yatırımlarının artırılması, toplumsal bir sorumluluk haline gelmektedir (Dinçer vd, 2003).

Türkiye’de bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi, bölgesel ve yerel kalkınmanın hızlandırılması ve sürdürülebilir dengeli bir gelişimin sağlanabilmesi için planlı ekonomi döneminden günümüze uygulanan bölgesel politikaların ana çerçevesini ise, bölgesel kalkınma planları ve kalkınmada öncelikli yöre uygulaması olarak ikiye ayırarak incelemek mümkündür (DPT, 2007b ; Uzun, 2005);

Bölgesel Kalkınma Planları: Kalkınma planları çerçevesinde bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının azaltılması, geri kalmış yörelerde yaşayan nüfusun refah düzeyinin yükseltilmesi. Metropollere yönelik göç eğilimlerinin istikrarlı bir yapıya kavuşturulması ve plansız kentleşme nedeniyle oluşan sorunların çözülmesi amacıyla çeşitli dönemlerde muhtelif bölgesel kalkınma planları hazırlanmıştır. Bu kapsamda, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişim Projesi (ZBK), Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişim Planı (DOKAP), Doğu Anadolu Projesi (DAP) ve Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi (YHGP) uygulamalarına devam edilmektedir.

Kalkınmada Öncelikli Yöreler (KÖY): Kamunun az gelişmiş bölgeler lehine uyguladığı bu politika kapsamında da, özel sektör teşvik uygulamaları, çalışanların ücretlerini iyileştirmeye yönelik uygulamalar, tarımsal ve mesleki amaçlı kredi destekleri, yatırımlara finansman desteği ve devletin alt yapı yatırımları gündeme gelebilmektedir.

Diğer yandan bölgesel planlama ve kalkınmada öncelikli yöre uygulamasında devletin aktif olarak bu politikalarda varlığını ve bu politika araçlarının kullanımında belirleyici olduğunu görmekteyiz. Bölgesel politikaların iktisadi boyutları yanında, sosyal boyutlarının da olması kamunun bu politikaları yönlendirmesinin temel nedeni olmuştur. Nitekim dengesizliklerin azaltılmasında devlet sadece iktisadi karlılıkla değil, aynı zamanda toplumsal fayda yaklaşımıyla kaynaklara yön verme ihtiyacı duymaktadır. Şunu da ifade etmek gerekir ki bölgesel gelişimde kamu müdahaleciliği esas olmakla birlikte, bölgesel gelişimin sürekliliği ve başarısı için

özel sektörün de sürece dahil olması gerekmektedir. Bununla birlikte kamunun dengesizlikleri gidermek amacıyla kaynak dağılımına yön vermediği durumlarda piyasa güçlerinin bunu tek başlarına başarmaları güç gözükmektedir. Dolayısıyla geri kalmış bölgelerin bölgesel gelişme sürecine katılabilmeleri, bu bölgelerin özel sektör yatırımlarına ilaveten kamunun yatırım harcamaları ve diğer harcama kalemlerinden daha fazla pay almasını zorunlu kılmaktadır (Dinçer vd, 2003). Ancak yapılan çeşitli ekonometrik çalışma sonuçlarından da hareketle, geleneksel politika araçlarının uygulanmasında devletin beklenildiği ölçüde başarı sağlayamadığı gözlenmektedir.

Bu ekonometrik çalışmalardan biri olan Güven (2007)'in 1979–2000 dönemini kapsayan çalışmasında iller, teşvikten yararlanan ve yararlanamayan olarak ikiye ayrılmış ve iki grup arasındaki toplam eşitsizlik ve toplam eşitsizliğe her bir grubun katkısı belirlenmeye çalışılmıştır. Genel olarak iller arası ve gruplar arası gelir dağılımında adaletsizlik olduğu ancak bu adaletsizliğe en büyük katkıyı sağlayan unsurun teşvikten faydalanacak iller arası eşitsizlik olduğu ifade edilirken, teşvikten faydalanacak illerin kendi aralarındaki eşitsizliğin diğer iller ile aralarındaki eşitsizlikten fazla olduğu belirlenmiştir. Ayrıca elde edilen bulgulara göre teşvikli grubun grup içi eşitsizliğe katkısının teşviksiz grubun katkısından fazla olduğu ve teşvik kapsamına alınan il sayısının artırılmasının teşvikli grubun grup içi eşitsizliğe olan katkısını daha fazla artırdığı ifade edilmektedir. Teşvik kapsamına alınan illerin hemen hemen tamamının bugüne kadar uygulanan KÖY politikalarından yararlanan iller olduğu ve dolayısıyla geçmişten beri uygulanan teşvik politikalarının iller arası gelir eşitsizliğini önlemede başarılı olmadığı sonucuna ulaşılrken, teşviklerden yararlanacak illerin seçiminde uygulanan kriterlerde hassasiyet sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca teşvik kapsamında sosyo-ekonomik kriterlere göre birbirinden çok uzak illerin seçilmesinin iller arası gelir yakınsamasına izin vermeyebileceği ve her il için aynı derecede teşvik uygulamasının doğru olmayacağı, düşük gelirli iller için farklı ekonomik politikalar geliştirilmesinin daha rasyonel olacağı ifade edilmektedir.

Öztürk (2005)'ün 1965–2001 dönemini kapsayan çalışmasında ise, farklı istatistikî bölge birimleri sınıflandırmasına bağlı olarak bölgesel eşitsizliğin boyutları gelir açısından belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada 1965–1986 yılları arasında bölgesel gelir eşitsizliğinde önemli artışlar görüldüğü ve Türkiye’de bölgesel kalkınmaya yönelik politikaların geri kalmış bölgelerin kalkınmasında ve genel olarak bölgesel dengesizliğin giderilmesinde bu dönem için beklenen olumlu gelişmeyi sağlayamadığı sonucuna ulaşılmıştır. 1986 yılından sonra bölgelerarası gelir eşitsizliğinde azalma olduğu ifade edilirken bunun nedeni olarak da artan kitlesel göçlere bağlı olarak, göç alan bölgelerin kişi başına düşen gelirinde bir azalma, sürekli göç veren bölgelerin kişi başına düşen gelirinde bir artış olabileceğine vurgu yapılmaktadır. Diğer yandan 1980’li yılların ortalarından itibaren GAP’ın uygulamaya konulması, terörle mücadele kapsamında Doğu ve Güney Doğu Anadolu’ya büyük miktarlarda kaynak aktarılması ve Anadolu’da yeni sanayi odaklarının ortaya çıkmasının da gelir farklılığının azalmasında rol oynayabileceği ileri sürülmektedir. Ayrıca 1990’lı yıllarda bölgesel gelir eşitsizliğinde bir azalış eğiliminin görülmesinin, bölgesel dengesizliklerin azalması anlamına gelmeyebileceği, farklı sosyo-ekonomik göstergeler dikkate alındığında en yüksek değeri alan illerin ülkenin batısında yoğunlaştığı belirtilmektedir.

Erlat (2005)'in Coğrafi bölgelerin kişi başına gelirlerinin kişi başına düşen milli gelire, illerin kişi başına gelirlerinin de hem kişi başına milli gelire hem de kendi coğrafi bölgelerinin kişi başına düşen milli gelirlerine yakınsayıp yakınsamadıklarını 1975-2001 dönemi için belirlemeye çalıştığı çalışmasında ise illerin ve bölgelerin bir kısmının yakınsadığı belirlense de büyük çoğunluğunun yakınsamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Filiztekin (2005)'de Türkiye’de uzun ve kısa vadeli bölgesel büyüme dinamiklerinin sektörel yapıdan nasıl etkilendiğini belirlemeye yönelik olarak yaptığı ekonometrik çalışmasında, Türkiye’de bölgesel büyüme oranlarında ciddi farklılıklar olduğunu, uzun vadede iller arasında mutlak bir yakınsamanın olduğunu ifade etmenin mümkün olmadığını, dolayısıyla Türkiye’de bölgesel eşitsizliğin artma eğiliminde olduğu, en iyimser haliyle ise azalmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir bulguda sektörün yapının bölgesel büyüme dinamikleri üzerinde hem kısa hem de uzun vadede önemli bir etkisinin olduğu yönündedir. Bir bölgenin hangi sektörde yoğunlaştığı ya da uzmanlaşma olup olmadığı, bölgesel büyüme dinamiklerinin önemli bir belirleyicisi olduğu ifade edilmektedir. Örneğin tarım sektörünün yakınsama konusundaki olumsuz sonuçlar açısından önemli bir rol oynadığı ve iktisadi verimlilik bakımından geri kalan illerin hemen hemen büyük çoğunluğunun tarım ağırlıklı bir yapıya sahip oldukları belirtilmektedir.

Karaca (2004)'nın bölgelerarası gelir farklılıklarının azalış azalmadığına yönelik 1975-2000 Dönemini kapsayan atmış yedi il bazındaki çalışmasında ise, iller arasındaki gelir farklılıklarında bir azalma değil artış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna bağlı olarak, uygulanmakta olan bölgesel politikaların sorgulanması gerektiği ifade edilirken, teşvik kapsamında desteklenen il sayılarındaki artışın bu politikaların etkinliğini azalttığına vurgu yapılmaktadır.

Akdede ve Erdal (2004)'in Yaptığı çalışmada da Türkiye’deki coğrafi bölgeler ve bu bölgelerdeki şehirler arasında kişi başına gelir farklılıklarının zamanla azalış azalmadığına, aynı zamanda kamu yatırımlarının bu farklılıkları gidermede bir işlevi olup olmadığını incelemişlerdir. Çalışma sonucunda en düşük kişi başına gelir seviyesi ile kişi başına düşen en yüksek kamu yatırımlarına sahip, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerindeki şehirler arasında kamu yatırımlarının şehirlerin birbirine yakınsamasına katkıda bulunduğu tespit edilmiştir.

Karaçay-Çakmak ve Erden (2004)'de kamu yatırımları, teşvik ve kredilerin, özel sektör imalat yatırımları üzerindeki etkilerini belirlemek suretiyle devletin bölgesel kalkınmadaki rolünü ortaya koymaya yönelik yaptıkları çalışmada, Avrupa Birliği bölgesel istatistik sistemine uygun olarak 12 bölgeden oluşan Düzey 1 sınıflandırmasını esas almışlardır. Çalışma sonuçlarına göre bölgesel düzeyde kamu yatırımları ile özel yatırımlar arasında tamamlayıcılık olmadığı ancak bu yatırımların görece olarak az gelişmiş Orta Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde, özel yatırımları pozitif etkilediği belirlenmiştir. Diğer bir kamu destekleme politikası olan teşvikler için istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç bulunamazken, kredilerin özel imalat yatırımlarını artırdığı belirlenmiştir. Sonuç olarak bölgelerarası eşitsizliğin giderilmesi ve bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesi sürecinde kamu yatırımları ve kredilerin anlamlı bir politika olduğu ifade edilmektedir.

Bu çalışmaların hemen hemen tamamında karşımıza çıkan ortak sonuç, Türkiye'de uygulanan bölgesel politikaların bölgesel dengesizlikleri gidermede beklenen ölçüde başarı sağlayamadığı ve bölgesel politikaların yeniden gözden geçirilmesi şeklindedir.

Diğer yandan Türkiye'de uygulanan bölgesel ekonomik politikalarda, zaman içerisinde bazı değişimler gerçekleşmiştir. Örneğin Türkiye ekonomisinde 1980'li yıllarda yaşanan ekonomik politikadaki değişim ve ihracata dayalı bir kalkınma modelinin uygulanmaya başlanması, ekonomik faaliyetlerin ve sanayinin mekânsal dağılımında bazı değişimleri gündeme getirirken, bu değişimlerin başında da, içsel dinamikleri ile başarı gösteren, yeni sanayi odaklarının orta çıkışı gelmektedir (DPT, 2000). Türkiye açısından içsel bölgesel kalkınma yaklaşımlarının temellerine rastlanabileceği bu dönemde, yerel düzeyde ekonomik entegrasyonu sağlayarak, dünya piyasalarında çok uluslu şirketlerle rekabete girebilen bazı KOBİ kümelenmelerinin dinamik bir üretim organizasyonu oluşturduğu görülmektedir. Hiyerarşik yapılarıyla ölçek ekonomileri mantığı üzerine kurulu büyük firmalar, uluslararası rekabet baskısı altında, talep değişimleri ve dalgalanmaları karşısında güçlük yaşarken, esnek üretim süreçleri ve teknolojileri temelinde yapılanmış ve ortak bir mekânda kümelenmiş KOBİ'ler, avantajlı konuma gelmişlerdir. Belirli sektörler de uzmanlaşmış ve kendi aralarında entegrasyonu sağlamış bu KOBİ kümelenmelerinin bulunduğu küçük ve orta boy bazı kentler, dünya pazarlarında dış rekabete girerek, ülkenin dışa açılışında önemli bir rol üstlenmişlerdir. Ülkenin çeşitli bölgelerinde yer alan ve kendi iç dinamikleriyle gelişme gösteren bu kentler (Denizli, Gaziantep, Afyon, Çorum, Kayseri ve Kahramanmaraş gibi) yeni sanayi odakları diye tanımlanmıştır (Dinçer vd, 2003). Ayrıca Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, ülkemizde içsel bölgesel gelişime örnek gösterilebilecek yeni sanayi odaklarına atıf yapılarak, bu odakların oluşumu ve gelişimine katkı sağlayacak, eğitim ve danışmanlık hizmetleri, Ar-Ge ve teknoloji desteği verilerek, işbirliği ve ortaklıklar oluşturulmasına, girişimciliğin ve kurumsallaşmanın geliştirilmesine yönelik faaliyetlere ağırlık verileceği belirtilmektedir (DPT, 2001). İçsel bölgesel kalkınma politikalarına esas vurgu ise, Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda yapılırken, içsel bölgesel kalkınma politikalarının ve politika araçlarının bu kalkınma planında, bölgesel politikalarımızı şekillendirdiği görülmektedir. Bu politikalar, yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı kalkınma anlayışı içerisinde, kamu kesimi özel sektör ve sivil toplum örgütleri arasında işbirliği ve ortaklıkların desteklenerek, ağsal ilişkilerin artırılması, özellikle az gelişmiş bölgelerde uzmanlaşmayı destekleyecek programlar oluşturulması, farklılaştırılmış KOBİ politikalarının uygulamaya konulması ve kümelenmelerin desteklenmesi, yenilikler ve yeni teknolojilere erişimin kolaylaştırılması şeklinde karşımıza çıkmaktadır (DPT, 2007a).

Ayrıca 1990'lı yılların sonlarından itibaren Türkiye'nin bölgesel politikalarının şekillenmesinde, AB bölgesel politikalarına uyumun ön plana çıktığı görülmektedir. 1999 yılında Helsinki'de yapılan Avrupa Konseyi sonucunda, Türkiye'nin AB üyelik sürecinin başlamasıyla birlikte Türkiye, gerçekleştirdiği kurumsal ve yasal bazı düzenlemeler ile AB bölgesel politikalarına uyum sağlamaya çalışmıştır. Bu süreçte ilk olarak bölgesel politikaların belirlenmesi, bölgesel istatistiklerin toplanması ve AB bölgesel istatistik sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistikî veri tabanı oluşturulmasını sağlayan, İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (NUTS), 2002 yılında bir yasayla kabul edilmiştir. 2004 ve 2005 yılında İl Özel İdaresi Kanunu, Belediye Kanunu, Büyükşehir Belediye Kanunu'nda yapılan değişikliklerle yerel yönetimlerin kalkınma konusundaki yetki ve sorumlulukları da artırılmıştır. Kaynakların etkin kullanımıyla bölgesel gelişmeyi hızlandırmak ve işbirliğini artırmak amacıyla kalkınma ajanslarının kurulmasına yönelik kanun da Şubat 2006 yılında yürürlüğe girmiştir (Kayasü ve Yaşar, 2006). Yine AB uyum süreci dikkate alınarak 16 Temmuz 2009 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar ile yeni yatırım teşvik sistemi yürürlüğe girmiştir (Yavan, 2010). Diğer yandan bu teşvik sisteminde, 1 Ocak 2012 tarihi itibarıyla bazı değişiklikler gündeme gelmiş, bölgesel teşvik uygulamalarıyla yeni bir bölgesel harita hazırlanmış ve il bazında teşvik sistemine geçilmiştir. Desteklenecek sektörler güncellenirken, destek unsurlarında oranlar ve süreler itibarıyla değişime gidilmiş, öncelik arz eden yatırım alanları belirlenmiştir (Ekonomi Bakanlığı, 2012: 9).

Bu sürecin, AB bölgesel politikalarının ana çerçevesinin yerel birimlere dayanması nedeniyle, Türkiye'nin merkezi yönetiminin ve bölgesel politikalarının daha fazla yerelleşmesini ve bölgeselleşmesini gündeme getirebileceği belirtilmektedir. Ancak bununla beraber Türkiye'nin politik yapısında belirleyici olan üç temel faktörün de, merkezi gücün yerelleşmesine, kamu, özel sektör ve sivil toplum işbirliğine dayalı bölgesel kalkınma stratejilerinin düzenlenmesine kolaylıkla müsaade etmeyebileceği de ifade edilmektedir. Bu faktörler

ise; ülke politikasında hayati rol oynayan güvenlik, geleneksel merkeziyetçi devlet ve kayırmacı ilişkiler şeklinde sıralanmaktadır (Ertugal, 2005).

5 Sonuç

Günümüzde bölgesel farklılıkları giderici ve bölgesel gelişimi sağlayıcı olan, bölgesel ekonomik politikaların başarısında, devletin önemli bir aktör olduğu görülmektedir. Devlet bölgesel ekonomik politikalar bağlamında, üretimi ve işgücü verimliliğini artırıcı alt yapı yatırımlarıyla, kurumsallaşma ve yabancı yatırımlar için bölgelerin cazip hale getirebilmektedir. Ayrıca son yıllarda ön plana çıkan içsel bölgesel kalkınma politikaları çerçevesinde, yerel potansiyelin harekete geçirilmesini sağlayabilecek kümelenmelerin desteklenmesiyle ve bölgelerin teknoloji ve yenilikçi yapılarının teşvik edilmesiyle, özellikle de dezavantajlı bölgelerin gelişimine katkı sağlayabilecektir. İzlenen bu politikalar, sadece geri kalmış bölgelerdeki bazı faaliyetlerin desteklenmesi ve kaynakların bu bölgelere aktarılmasının dışında, bölgesel rekabet gücünü artırmayı hedefleyen politikalar şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Her ne kadar bu politikaların içerisinde yer alan içsel bölgesel kalkınma politikalarının uygulanmasıyla ilgili olarak literatürde zaman zaman yaşanan tartışmalarda, yerel potansiyelin harekete geçirilmesi yaklaşımıyla devletin pasifleştirildiği ve gelişmiş ülkeler için uygun olan bu yaklaşımın az gelişmiş ülkelerde geçerliliğinin sorgulanabileceğine yönelik bir bakış açısı olsa da, içsel bölgesel kalkınma politikalarının uygulanması, devletin dışlanmasından anlamına gelmemektedir. Devlet özellikle içsel potansiyeli harekete geçirici dışsal müdahalelerle, bölgesel düzeyde verimlilik artışları sağlayarak, kendi kendini besleyen bir kalkınma sürecine katkı sağlayabilecektir.

1980’li yıllardan itibaren bölgesel ekonomik politikalar ve bu politikalarda devletin değişen rolünü farklı ülke uygulamalarında görmek mümkündür. Örneğin AB ülkelerinde bölgesel ekonomik politikalarda yerleşme ve bölgesel rekabet önemli kavramlar olarak karşımıza çıkarken, yerel aktörlerin bölgesel kalkınmada yetki ve sorumluluklarının arttığı görülmektedir.

Türkiye’de ise geleneksel olarak uygulanan bölgesel ekonomik politika araçları olan, bölgesel kalkınma planları ve kalkınmada öncelikli yöre uygulamasında devletin aktif varlığı görülürken bu politika araçlarının bölgesel dengesizlikleri gidermede ve bölgesel kalkınmanın gerçekleştirilmesinde beklentilere cevap veremediği görülmektedir. Özellikle 1980-2000 yıllarını kapsayan verilerle yapılan ve Türkiye’de uygulanan bölgesel ekonomik politikaların bölgesel gelir yakınsamasına katkısını belirlemeye yönelik ekonometrik çalışma sonuçlarına bakarak bu yargıya ulaşmak mümkündür

Diğer yandan özellikle Türkiye’nin AB üyelik süreciyle birlikte, bölgesel ekonomik politikalarında, yasal ve kurumsal anlamda bazı değişimler meydana gelmiştir. AB bölgesel ekonomik politikalarının temelinin bölgelerin rekabetçi yapısını geliştirmeye yönelik olmasının da etkisiyle, kamunun uyguladığı bölgesel ekonomik politikalarda, önem arz etmeye başladığı görülmektedir. Bu çerçevede bölgelerin rekabetçi yapısını artıracak politikalar açısından, ülkemizde kamunun özellikle geri kalmış yörelerde, ekonomik ve sosyal alt yapı yatırımlarını artırmaya, yerel potansiyeli harekete geçirici biçimde, kurumsal yapının ve kümelenmelerin desteklenmesine, bölgelerin yenilikçi ve teknolojik kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik politikalara ağırlık vermesi gerekmektedir. Bu politikalar aynı zamanda bölgelerin uluslararası yatırımcılar için cazip hale gelmesini teşvik eder iken, bu politika ve politika sonuçlarının birikimli süreci de, bölgesel etkinliğin artmasına yardımcı olabilecektir.

Kaynakça

- Akdede. ve Erdal, 2004. “Bölgesel Yakınsamada Kamu Yatırımları: Türkiye Örneği”, *Kentsel Araştırmalar Sempozyumu* Cilt I, Devlet Planlama Teşkilatı, Pamukkale Üniversitesi, ss. 1-8.
- Amin, 1999. “An Institutional Perspective on Regional Economic Development”, *International Journal of Urban and Regional Research*, **23**, p.365-373.
- Amin and Thrift,, 1994. “Living in Global” in in AMIN, A. and THRIFT, N. (ed) *Globalization, Institutions and Regional Development in Europe*, Oxford university press, New York, p.1-22
- Asheim. and Dunford, 1997. “Regional Futures”, *Regional Studies*, **31**, p. 445–455.
- Asheim, B. T.and Isaksen, A. 1997. ”Location, Agglomeration and Innovation”, *European Planning Studies*, Vol. 5, pp. 299-330.
- Bachtler and Yuill, 2001. “Policies and Strategies for Regional Development: A Shift in Paradigm?”, European Policies Research Centre, Universty of Strathclyde.
- Bachtler, J., Wishlade, F. and Yuill, D. 2001, “Regional Policy in Europe After Enlargement”, European Policies Research Centre, Universty of Strathclyde.

- Bachtler, J. and Wishlade. F. 2004. "Searching for Consensus: The Debate on Reforming EU Cohesion Policy", European Policies Research Centre, Universty of Strathclyde.
- Barro and Sala-I-Martin, 1991. "Convergence across States and Regions". *Brookings Papers*, **1**, p.107-182.
- Begg, 1999. "Cities and Competitiveness" *Urban Studies*, **36**, p.795-809.
- Benz and Fürst, 2002. "Policy Learning in Regional Networks", *European Urban and Regional Studies*, **9**, p. 21-35.
- Casanova, 2004. "Local Development Productive Networks and Training: Alternative Approaches to Training and Work for Young People ILO:
- Capello, 2007. *Regional Economics*, Routledge, London.
- Çakmak-Karaçay ve Erden, 2004. "Yeni Bölgesel Kalkınma Yaklaşımları ve kamu Destekleme Politikaları: Türkiye'den Panel Veri Setiyle Ampirik Bir Analiz", *Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, **6**, ss.77-96.
- Diez, 2002. "Evaluating New Regional Policies: Reviewing the Theory and Practice", *Evaluation*, **8**, p.285-305.
- Dinçer, Özaslan ve Kvasoğlu, 2003. "İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması", DPT Yayını, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Yayın No DPT.2671. Ankara.
- Dinler, 2008. **Bölgesel İktisat** sekizinci basım, Ekin Kitabevi, Bursa
- DPT, 2000. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005) Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, DPT Yayınları, Ankara.
- DPT, 2001 Uzun vadeli strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), Ankara,
- DPT, 2007a. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Ankara.
- DPT, 2007b. Yeni Bölgesel Gelişme Politika ve Uygulamaları, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Dulupçu, 2006. "Bölgesel Politikalar Kopyalanabilir mi? Bölgeselleşme Karşısında Bölgeselcilik", Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, ODTÜ, ss.233-256.
- Ekonomi Bakanlığı., 2012, Yeni Teşvik Sistemi. Yatırımlarda Devlet Yardımları, Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü, İstanbul.
- Eraydın, 2004. "Bölgesel kalkınma Kavramı, Kuram ve Politikalarında Yaşanan değişimler ", *Kentsel Araştırmalar Sempozyumu Cilt I*, Devlet Planlama Teşkilatı, Pamukkale Üniversitesi, ss. 126-146.
- Eraydın, 2007. "Politikalardan Süreç Tasarımına: Yeni Bölgesel Politikalar ve Yönetişim Modelleri", 2. Bölgesel kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, TEPAV, ss. 1-12.
- Erilat, 2005. "Türkiye'de Bölgesel Yakınsama Sorununa Zaman Dizisi Yaklaşımı", H. ERLAT (ed), Bölgesel Gelişme Stratejileri ve Akdeniz Ekonomisi, Türkiye Ekonomi Kurumu, Ankara.
- Ertugal, 2005. "Strategies for Regional Development: Challenges facing Turkey on the Road to EU Membership", *Turkish Polich Quarterly*.
- Filiztekin, 2005. "Bölgesel Büyüme, Eş-Hareketlilik ve Sektörel Yapı", H. ERLAT (ed), Bölgesel Gelişme Stratejileri ve Akdeniz Ekonomisi, Türkiye Ekonomi Kurumu, Ankara.
- Gordon, 1999. "Internationalisation and Urban Competition" *Urban Studies*, **36**, p.1001-1016.
- Güven, 2007. "Türkiye'de İller Arası Gelir Eşitsizliğinde Teşvik Politikalarının Rolü: Bir Ayrıştırma Analizi", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, **14**, ss.20-38.
- Helmsing, 2001. "Local Economic Development; New Generation of Actörs, Policies and Instruments", A Summary Report Prepared for the UCDF Symposium on Decentralization Local Governace in Africa, p.59-78
- Hudson, 1999. "The Learning Economy, The Learning Firm and The learning Region", *European Urban and Regional Studies*, **6**, p.59-72.
- Karaca, 2005. "Türkiye'de Bölgelerarası Gelir Farklılıkları: Yakınsama var mı?", Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni, İstanbul.
- Kayasü ve Yaşar, 2006. "Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Kalkınma Politikaları: Yasal ve Kurumsal Dönüşümler", *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, ODTÜ, ss. 199-214.
- Lambooy, 2002. "Knowledge and Urban Economic Development: An Evolutionary Perspective", *Urban Studies*, **39**, p.1019-1035.

- Lovering, 1998. "Theory led by Policy? The Inadequacies of 'The New Regionalism' in Economic Geography Illustrated from the Case of Wales", Economic Geography Research Group Seminar: Department of Geography, London
- MacKinnon, Cumbers and Chapman, 2002. "Learning, Innovation and Regional Development: a critical appraisal or recent debate", *Progress in Human Geography*, **26**, p. 293-311.
- MartIn, 2000. "The Role of Public Policy in the Process of Regional Convergence", *EIB Papers*, **5**, p. 69-79.
- Martin and Sunley, 1998. "Slow convergence? The New Endogenous Growth Theory and Regional Development". *Economic Geograph*, **74**, p.201-27.
- Myrdal, 1957. **Economic Theory and Underdeveloped Regions**, Harper&Row Publishers, New York.
- North, 1955. "Location Theory and Regional Economic Growth". *Journal of Political Economy*, **63** p. 243-258.
- OECD. 2004. "The role of the European Union in Local and Regional Development", World Bank Institute City Round.
- Öztürk, 2005. "Bölgelerarası Gelir Eşitsizliği: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması'na (İBSS) Göre Eşitsizlik İndeksleri İle Bir Analiz, 1965–2001", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, **10**. ss.95-110.
- Pike, 2008. **Local and Regional Development**, Routledge, London.
- Porter, 1998. "Clusters and New Economics of Competition ", *Harvard Business Review*, p.77-90.
- Porter, 2000. "Location, Competition and Economic Development: Cluster in a Global Economy", *Economic Development Quarterly*, **14**, p.15-34.
- Storper 1997. **The Regional World: Territorial Development in a Global Economy**, Guilford Press, New York,
- Uzay, 2005. **Bölgesel Gelişmişlik Farklarının Giderilmesi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları**. Seçkin Yayıncılık, İstanbul.
- Tekeli, 2004. "Bir Bölge Plancısının Çözmeğe Çalıştığı Sorunun Büyüklüğü Karşısında Yaşadığı İç huzursuzluklar", *Kentsel Araştırmalar Sempozyumu Cilt II*, Devlet Planlama Teşkilatı, Pamukkale Üniversitesi, ss. 244-262
- Webb and Collis, 2000. "Regioanal Development Agencies and the New Regionalism in England", *Regioanal studies*, **34**, p. 857-864.
- Yavan, 2010. "Yeni Yatırım Teşvik Sisteminin Bölgesel Kalkınma Politikaları Çerçevesinde Değerlendirilmesi", **13. Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi**, YTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul. Ss.125-154.